

İSLAMİ FİNANSIN TÜRKİYE, ABD, İNGİLTERE VE MALEZYA'DA GELİŞİMİ

Arş. Gör. Dr. Fatih GÜÇLÜ

Dr. Öğr. Üyesi Metin KILIÇ

ÖZET

İslami finans, finansal faaliyetlerin İslami kurallara uygun olarak gerçekleştirildiği bir finansal sistemdir. Bu çalışmanın amacı Türkiye, ABD, İngiltere ve Malezya'da İslami finansın gelişiminin incelenmesidir. Söz konusu ülkelerdeki katılım bankacılığı, İslami sermaye piyasaları ve katılım sigortacılığı alanlarında yaşanan gelişmeler hem rakamsal veriler hem de bu konudaki yasal düzenlemeler ışığında irdelenmiştir. Türkiye'nin son 10-15 yıllık süreçte hem siyasi hem de ekonomik yapısında yaşanan değişim ve gelişimin etkisiyle, İslami finansın var olan potansiyelini yakalayacak adımlara attığı görülmektedir. ABD'de özellikle büyük yatırımcıların etkin olduğu sermaye piyasaları alanında İslami finansın yüksek bir potansiyele sahip olduğu söylenebilir. İngiltere, Avrupa ülkeleri içerisinde İslami finans endüstrisinde en önde gelen ülkelerden biridir. İngiltere, özellikle katılım bankacılığı ve İslami sermaye piyasaları alanında önemli bir tecrübeye sahiptir. 1960'lı yıllardan bu yana İslami finans çalışmalarının sürdüğü Malezya ise hem katılım bankacılığı hem de İslami sermaye piyasaları alanlarında İslami finans endüstrisinin gelişiminde tüm dünyada öncü ülkelerin başında gelmektedir.

Anahtar Kelimeler: İslami Finans, Katılım Bankacılığı, İslami Sermaye Piyasaları.

JEL Kodları: G15, M10, M48.

THE DEVELOPMENT OF ISLAMIC FINANCE IN TURKEY, USA, THE UK, & MALAYSIA

ABSTRACT

Islamic finance is a financial system in which financial activities are carried out in accordance with Islamic rules. The aim of the study is to investigate the development of Islamic finance in Turkey, USA, the UK, and Malaysia. To achieve this aim, developments in participation banking, Islamic capital markets and participation insurance in these countries have been examined in the consideration of both

ıBu çalışma, Dr. Öğr. Üyesi Metin KILIÇ'ın danışmanlığında tamamlanan, Fatih GÜÇLÜ'ye ait "İslami Hisse Senedi Piyasaları ile Geleneksel Hisse Senedi Piyasaları Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz: ABD, İngiltere, Malezya ve Türkiye Örneği" isimli doktora tez çalışmasından türetilmiştir.

* Karabük Üniversitesi, İşletme Fakültesi, İşletme Bölümü, Karabük/Türkiye, e-mail: fatihguclu@karabuk.edu.tr

* Bandırma Onyeddi Eylül Üniversitesi, Denizcilik Fakültesi, Denizcilik İşletmeleri Yönetimi Bölümü, e-mail: metinkilic@bandirma.edu.tr

Makale Geçmişi/Article History

Başvuru Tarihi / Date of Application : 22 Mayıs / May 2019

Düzeltilme Tarihi / Revision Date : 27 Ağustos / August 2019

Kabul Tarihi / Acceptance Date : 30 Eylül / September 2019

271

Araştırma Makalesi/Research Article

some statistical information and legal regulations. In the last 10-15 years, it is seen that the steps have been taken by the government to capture Turkey's potential growth in Islamic finance with the influence of change and development of both the political and economic structure of the country. In USA, it can be said that Islamic finance has a great potential in the capital markets. The UK is one of the leading countries in the Islamic finance industry among European countries and has an important experience in Islamic banking and Islamic capital markets. Malaysia, which has been working on Islamic finance since the 1960s, is a key actor in the development of Islamic finance industry in the fields of both participation banking and Islamic capital markets.

Keywords: *Islamic Finance, Participating Banking, Islamic Capital Markets.*

Jel Classification: *G15, M10, M48.*

1. GİRİŞ

İslami finans, finansal faaliyetlerin İslami kurallara uygun olarak gerçekleştirildiği bir finansal sistemdir. Bu bağlamda İslami finansın dayandığı en temel İslami kurallar; faiz yasağı, aşırı belirsizlikten kaçınma (garar), kumar benzeri faaliyetlerden kaçınma (meysir) ve risk paylaşımıdır. İslami finans kurumlarının faaliyetlerinin İslami kurallara uygun olup olmadığı, bu kurumların bünyelerinde bulunan Şer'i danışma kurullarının denetimine tabidir. Söz konusu kurullarda hem din alanında hem de finans alanında yetkin uzmanlar görev almakta, faaliyetler bu kurulların fetvalarına göre şekillenmektedir. Ayrıca, İslami Finansal Kuruluşlar Muhasebe ve Denetim Kurumu (AAOIFI) ve İslami Finansal Hizmetler Kurulu (IFSB) gibi uluslararası bağımsız kuruluşların yayınladıkları standartlar hem İslami finans kuruluşlarının faaliyetlerinin hem de İslami finans ürünlerinin yapılandırılması sürecinde önemli bir işlevi yerine getirmektedir.

Konvansiyonel finans sistemine İslami bir alternatif olma iddiasındaki İslami finansın uygulama alanları, yine konvansiyonel finans sistemine benzer şekilde temel olarak bankacılık, sermaye piyasaları ve sigortacılık olarak sınıflandırılabilir. Bankacılık alanında katılım bankaları, sermaye piyasaları alanında İslami hisse senedi endeksleri ile İslami yatırım fonları ve sukuk, sigortacılık alanında ise katılım sigortacılığı şirketlerinin faaliyetleri ve kullanılan finansal ürünler, İslam hukukunda yer alan murabaha, mudarebe, müşareke, vekalet, selem vb. birtakım sözleşmelere göre dizayn edilmektedir. Başka bir ifadeyle, İslami finans alanında kullanılan finansal ürünler, konvansiyonel finans sistemindeki ürünlerin, Şer'i danışma kurullarının fetvaları uyarınca İslamileştirilmiş türevleri olarak görülebilir.

Bu çalışmanın amacı, Türkiye, ABD, İngiltere ve Malezya'da İslami finansın gelişiminin incelenmesidir. Bu amaca ulaşmak adına, söz konusu ülkelerdeki katılım bankacılığı, İslami sermaye piyasaları ve katılım sigortacılığı alanlarında yaşanan gelişmeler hem rakamsal veriler hem de bu konudaki yasal düzenlemeler ışığında irdelenmiştir. Çalışmada Türkiye'nin yanı sıra incelenen diğer ülkelerin seçilme nedeni; Malezya'nın İslami finasta uygulama ve ürün çeşitliliği bağlamında en önde

gelen ülkelerden birisi olması, İngiltere'nin nüfusunun çoğunluğu Müslüman olmayan bir ülke olmasına karşın İslami finans uygulamalarında öncü ülkelerden birisi olması ve ABD'nin dünyanın en gelişmiş finansal piyasalarından birine sahip olmasıdır.

2. İSLAMİ FİNANSIN TÜRKİYE'DEKİ GELİŞİMİ

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK, 2019) verilerine göre, 2018 yılı sonu itibariyle yaklaşık 82 milyonluk bir nüfusa sahip olan Türkiye'nin, nüfusunun büyük çoğunluğunu (yaklaşık %95) Müslümanlar oluşturmaktadır. Bu büyük potansiyele karşın, Türkiye'de İslami finans son yıllara kadar yeterli ilgiyi görmemiştir. Sagar ve Yanpar'a (2014: 507) göre bu durumun nedenlerinden biri, ülkede uzun yıllar boyu hüküm süren güçlü seküler politik iklimdir. Ancak, özellikle son 10-15 yıllık süreçte ülkenin hem siyasi hem de ekonomik yapısında yaşanan değişim ve gelişimin etkisiyle, İslami finansın var olan potansiyelini yakalaması için yeni bir sayfanın açıldığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Türkiye'nin küresel çapta İslami finans endüstrisi içerisindeki payı, potansiyeline oranla çok düşüktür. Dünya çapında tüm uygulama alanlarıyla 2 trilyon dolarlık varlık büyüklüğünü aşan İslami finans endüstrisinde Türkiye, bu varlıkların yalnızca yaklaşık %3'lük kısmına sahiptir (Hazine Müsteşarlığı, 2016: 17). Ne var ki, gerek devletin yaptığı ve yapmayı planladığı düzenlemeler ile sağladığı teşviklerin gerekse özel sektörün gösterdiği çabanın bir neticesi olarak, orta ve uzun vadede Türkiye'nin İslami finans endüstrisinde önemli bir yer edineceği düşünülmektedir. Tablo 1'de, 2014-2016 yılları arasında Türkiye'de İslami finans sektörü ile özel finans sektörüne ait büyüme rakamları yer almaktadır.

Tablo 1. Türkiye İslami Finans Sektörü ve Özel Finans Sektörü Büyüme Oranları 2014-2016

Dönem	Sektör	Büyüme Oranı (%)
2014 4. Çeyrek	İslami Finans Sektörü Büyüme Oranı	4,5
	Özel Finans Sektörü Büyüme Oranı	4,9
2015 2. Çeyrek	İslami Finans Sektörü Büyüme Oranı	16,6
	Özel Finans Sektörü Büyüme Oranı	14,6
2015 4. Çeyrek	İslami Finans Sektörü Büyüme Oranı	14,7
	Özel Finans Sektörü Büyüme Oranı	13,5
2016 2. Çeyrek	İslami Finans Sektörü Büyüme Oranı	10,6
	Özel Finans Sektörü Büyüme Oranı	10,1

Kaynak: IFSB, 2017a: 71.

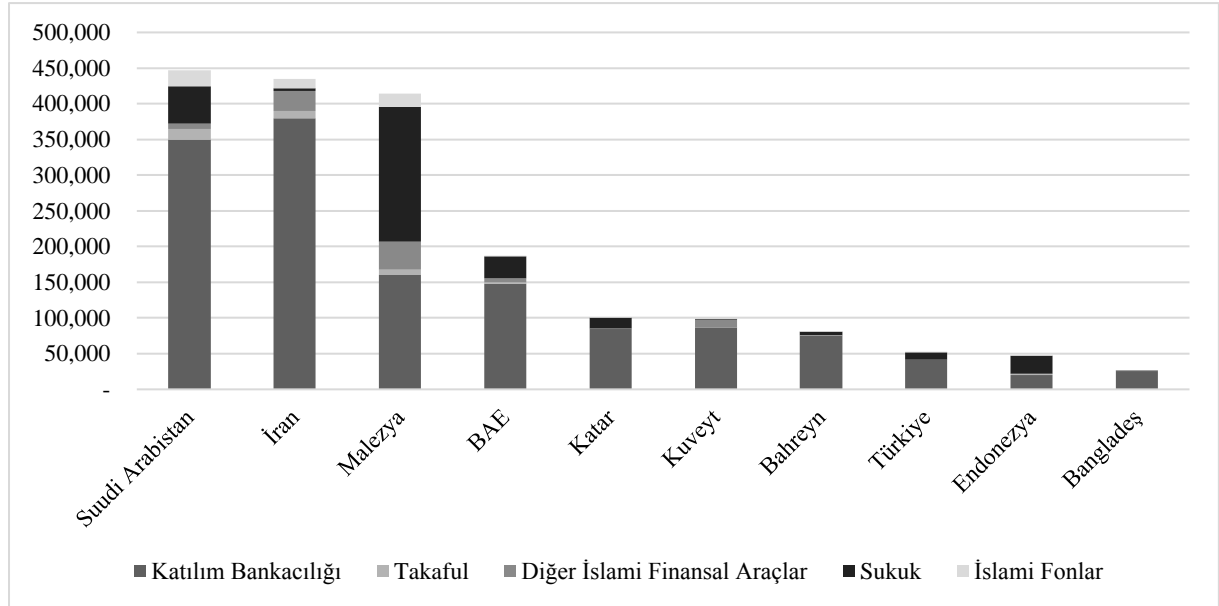
Tablo 1'den de anlaşılacağı üzere, Türkiye'de İslami finans sektörü son yıllarda yüksek oranlarla büyümüştür. Özellikle 2015 yılında ve 2016 yılının ikinci çeyreğinde İslami finans sektörü, tüm finans (kamu hariç) sektöründen daha yüksek büyüme oranları yakalamıştır.

Tablo 2. İslami Finans Varlıkları Açısından Ülke Sıralaması – 2016 (Milyon USD)

Ülke	Katılım Bankacılığı	Tekafül	Diğer İslami Finansal Araçlar	Sukuk	İslami Fonlar	Toplam Varlıklar	Oran (%)
Suudi Arabistan	350.128	14.206	7.991	52.064	22.274	446.664	23,63
İran	379.664	10.502	27.574	4.097	12.584	434.420	22,98
Malezya	159.986	7.324	39.494	188.700	18.839	414.343	21,92
BAE	148.187	2.072	5.593	30.678	521	187.051	9,90
Katar	84.062	535	734	14.973	234	100.538	5,32
Kuveyt	86.153	186	11.712	880	1.429	100.361	5,31
Bahreyn	75.083	372	795	4.803	16	81.069	4,29
Türkiye	41.693	-	-	10.004	14	51.710	2,74
Endonezya	20.081	1.269	747	24.741	808	47.645	2,52
Bangladeş	25.438	669	85	-	-	26.192	1,39
Toplam	1.370.475	37.135	94.725	330.940	56.719	1.889.993	100

Kaynak: Islamic Finance Development Report 2016: 43.

Şekil 1. İslami Finans Varlıkları Açısından Ülke Sıralaması Grafiği – 2016

Kaynak: Islamic Finance Development Report 2016: 43.

Tablo 2 ve Şekil 1’de görüldüğü üzere, toplam İslami finans ve katılım bankacılığı varlıkları açısından Türkiye, dünyada 7. sırada yer almaktadır. Ancak özellikle tekafül ve İslami fonlar açısından Türkiye’nin, diğer ülkelerin gerisinde kaldığı görülmektedir. Tabloya göre dünyadaki toplam İslami finans varlıklarının yalnızca %2,74’ü, Türkiye’ye aittir.

2.1. Tarihsel Gelişim

Türkiye’de İslami finansın gelişim seyrine bakıldığında dikkati çeken ilk tarih 1983 yılıdır. 16.12.1983 tarih ve 83/7506 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla, Türkiye’de katılım bankalarının kurulmasının önünü açan ilk düzenlemedir. Bu kararnamede katılım bankaları, “Özel Finans Kurumları

(ÖFK)” olarak adlandırılmaktadır. ÖFK’ların hukuki altyapısı, kararnamenin yayınlamasının ardından TCMB, Hazine Müsteşarlığı ve ilgili diğer kurumların yaptıkları düzenlemelerle oluşturulmuştur (Özdemir ve Aslan, 2017: 22). Ancak söz konusu dönemde; bankaların Bankacılık Kanunu’na, finansal kiralama şirketlerinin Finansal Kiralama Kanunu’na, sigorta şirketlerinin Sigorta Murakabe Kanunu’na tabi olmalarına karşın, bu kurumların bir kanun ile değil de kararname ve tebliğlerle faaliyet göstermeleri, birtakım tartışmaları da beraberinde getirmiştir (Yahşi, 2000: 7). ÖFK’ların denetim anlamında hangi kuruma bağlı oldukları, cezai yükümlülük noktasında ortaya çıkan belirsizlik, sermaye piyasalarındaki hukuki statülerinin belirsizliği gibi pek çok husus, söz konusu kurumların bir kanun kapsamına alınmasının gerekliliğini ortaya koymaktaydı (Aytaç, 1986: 246). Tüm bu sorunlar ve eleştiriler 1999 yılında devlet nezdinde karşılık bularak, 4389 sayılı Bankalar Kanunu’nda değişiklik yapılmasına ilişkin 4491 Sayılı Kanun ile ÖFK’lar, Bankalar Kanunu kapsamına alınmıştır (Pehlivan, 2016: 304). Bankalar Kanunu’nda 2001 yılında bir diğer değişiklik ile ÖFK’larla ilgili birtakım yeni düzenlemelere gidilmiştir. Yapılan değişiklikle birlikte göze çarpan en önemli düzenlemelerden ilki, tüzel kişiliğe haiz kamu kurumu mahiyetinde bir meslek kuruluşu olarak Özel Finans Kurumları Birliği’nin kurulmasıdır. Dikkate değer bir diğer düzenleme ise Güvence Fonu’nun oluşturulmasıdır. Kurulma amacı; özel cari hesaplar ve kâr/zarara katılma hesabı sahibi gerçek kişilerin tasarruflarının güvence altına alınması olan Güvence Fonu, Özel Finans Kurumları Birliği bünyesinde ve idaresinde faaliyet göstermiştir. 2005 yılında ise 4389 sayılı Bankalar Kanunu tamamen değiştirilerek yerini 5411 sayılı Bankacılık Kanunu’na bırakmıştır. Bu kanunla birlikte ÖFK’ların ismi “Katılım Bankaları” olarak değiştirilmiştir. Dolayısıyla Özel Finans Kurumları Birliği’nin ismi de Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB) olmuştur (Sırım, 2013: 191–192).

2.2. Katılım Bankacılığı Alanında Yaşanan Gelişmeler

Türkiye’nin ilk katılım bankaları 1985 yılında kurulan Bahreyn menşeli Al Baraka Türk Finans Kurumu ve Suudi Arabistan menşeli Faisal Finans Kurumu’dur. 1989 yılında ise Kuveyt menşeli Kuveyt Türk Evkaf Finans Kurumu faaliyetlerine başlamıştır. Yabancı ortaklı bu kurumları, yerli sermayeli finans kurumları takip etmiştir. 1991 yılında Anadolu Finans Kurumu, 1995 yılında İhlas Finans Kurumu ve 1996 yılında da Asya Finans Kurumu kurulmuştur. İhlas Finans, 2001 krizi sonrasında iflas ederek kapanmıştır. Faisal Finans ise 2001 yılında Ülker grubu tarafından satın alınarak ismi Family Finans olarak değiştirilmiştir. 2005 yılında çıkan Bankacılık Kanunu ile ÖFK’ların isminin katılım bankası olarak değiştirilmesiyle birlikte bahsi geçen finans kurumlarının tümünün unvanı katılım bankası olmuştur. Aynı yıl Family Finans ile Anadolu Finans birleşerek Türkiye Finans Katılım Bankası olarak faaliyetlerine tek bir çatı altında toplamışlardır (SERPAM, 2013: 7). 2015 yılında Bank Asya, BDDK tarafından TMSF’ye devredilmiştir. 2016 yılında ise BDDK bankanın faaliyet iznini kaldırmıştır (TKBB, 2017). Türkiye katılım bankacılığı sektöründe önemli dönüm noktalarından birisi, kamu katılım bankalarının kurulmasıdır. 2015 yılında Ziraat Katılım, 2016 yılında ise Vakıf Katılım bankaları açılarak faaliyetlerine başlamıştır. Büyük ortağının devlet olduğu iki köklü bankanın bu girişimi, katılım

bankacılığının devlet tarafından sahiplenildiğinin ve desteklendiğinin bir delili olarak algılanmıştır (Özdemir ve Aslan, 2017: 36). Söz konusu iki yeni katılım bankasının kısa sürede diğer katılım bankalarının büyüme oranlarını yakalayacağı ve geleneksel bankalardan müşteri çekerek katılım bankacılığı sektörünün kapasite artırımına olumlu katkı sağlayacakları öngörülmektedir (S&P Global Ratings, 2016: 47). Türkiye'nin en yeni katılım bankası ise 2001 yılından bu yana faaliyetlerine son verilmiş olan Emlak Bankası'dır. 27 Şubat 2019 tarihinde BDDK, Türkiye Emlak Katılım Bankası A.Ş.'ye faaliyet izni vermiştir (Resmi Gazete, 2019). Banka şu an için sadece merkez şubesi ile hizmet vermektedir.

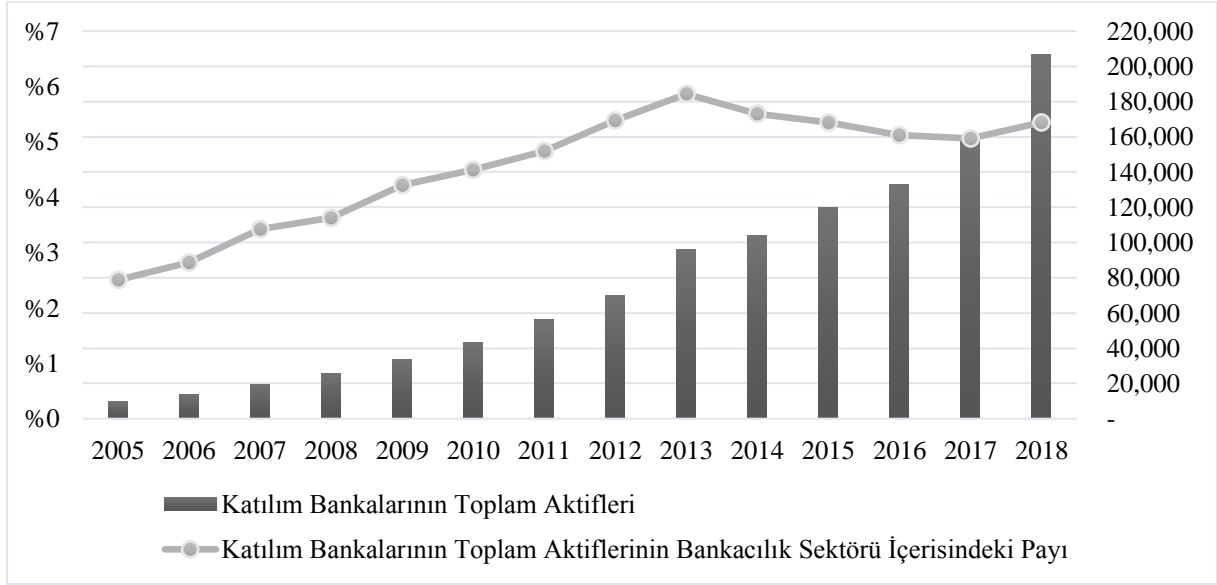
Tablo 3. Katılım Bankalarının Başlıca Finansal Büyüklükleri – 2018 Yılı (Bin TL)

<i>Finansal Göstergeler</i>	<i>Albaraka Türk</i>	<i>Kuveyt Türk</i>	<i>Türkiye Finans</i>	<i>Vakıf Katılım</i>	<i>Ziraat Katılım</i>	<i>Genel Toplam</i>	<i>Genel Toplam</i>	<i>% Değişim (17-18)</i>
	2018	2018	2018	2018	2018	2018	2017	
<i>Toplanan Fonlar</i>	28.623.473	53.986.278	26.862.479	15.182.406	15.151.098	139.805.734	107.310.745	30,28
<i>Kullandırılan Fonlar</i>	25.553.233	46.619.267	29.653.165	13.443.573	17.707.664	132.976.902	110.077.254	20,80
<i>Toplam Aktif</i>	42.223.652	74.232.325	47.052.484	20.955.512	22.188.803	206.652.776	159.993.357	29,16
<i>Özsermaye</i>	3.261.451	5.438.553	4.323.181	1.527.226	2.218.584	16.768.995	13.644.821	22,90
<i>Net Kâr</i>	133.968	869.812	444.750	325.397	322.665	2.096.592	1.583.478	32,40
<i>Personel Sayısı</i>	3.988	5.871	3.661	1.092	1.042	15.654	15.031	4,14
<i>Şube Sayısı</i>	230	415	306	91	80	1.122	1.034	8,51

Kaynak: TKBB, 2019.

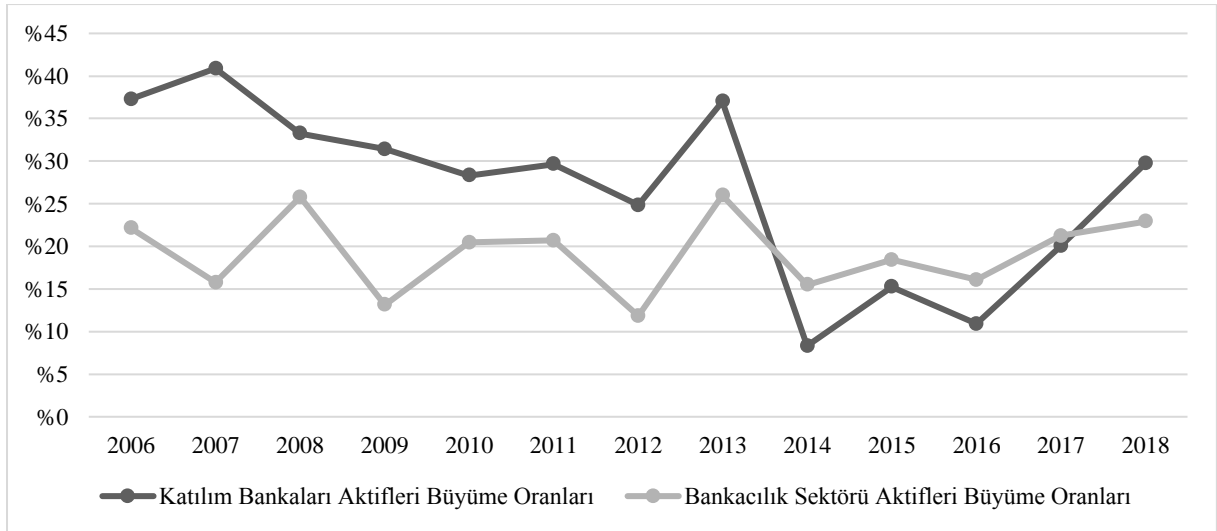
Tablo 3'te görüldüğü üzere, Türkiye'de faaliyet gösteren 5 katılım bankası arasında Kuveyt Türk katılım bankası, tabloda yer alan tüm göstergelerde en yüksek değerlere sahip olan bankadır. 2017 ile 2018 yılları arasındaki dönemde, özellikle katılım bankalarının toplam net kârlarının %32 gibi yüksek bir oranla artış göstermesi dikkati çekmektedir. Ayrıca söz konusu dönemde, katılım bankalarının şube sayıları ve personel sayıları da artmıştır.

Şekil 2. Katılım Bankalarının Toplam Aktifleri – 2005-2018 (Milyon TL)

Kaynak: Tablo 3'te yer alan veriler kullanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 3. Katılım Bankaları ve Tüm Bankacılık Sektörü Aktifleri Büyüme Oranları – 2006-2018

Kaynak: Tablo 3'te yer alan veriler kullanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 2'de görüldüğü gibi, 2018 yılı itibariyle katılım bankalarının toplam aktif büyüklükleri 206 milyar TL'ye ulaşmıştır. Katılım bankalarının toplam aktiflerinin, tüm bankacılık sektörü içerisindeki payına bakıldığında ise 2005 yılından 2013 yılına kadar istikrarlı bir şekilde artan bu oranın, 2013 yılında yaklaşık %6 düzeyine kadar çıktığı görülmektedir. Ancak 2013 yılından itibaren bu oran düşmeye başlamış, bu tarihten sonra 2017-2018 yılları arasında tekrar artış göstermiştir. Bu durumun başlıca nedeni, Şekil 3'te de görüldüğü üzere genel bankacılık sektörünün 2013-2017 yılları arasında katılım bankalarından daha yüksek aktif büyüme oranları yakalaması, 2017-2018 yılları arasında ise katılım bankalarının yeniden bankacılık sektöründen daha yüksek bir oranda aktif büyümesini gerçekleştirmesidir.

2.3. İslami Sermaye Piyasaları Alanında Yaşanan Gelişmeler

Türkiye, İslami finansa katılım bankaları bağlamında 1980’li yıllardan bu yana aşına iken, söz konusu İslami sermaye piyasaları olunca Türkiye’nin dünyaya nazaran bu hususta atılması gereken adımları geç attığı görülmektedir. Türkiye’de İslami sermaye piyasası araçlarından sukuk ile ilgili ilk düzenleme 2010 yılında yapılmıştır. 1 Nisan 2010 tarihinde SPK tarafından “Kira Sertifikalarına ve Varlık Kiralama Şirketlerine İlişkin Esaslar Hakkında Tebliğ” yayınlanmıştır. Adı geçen tebliğde sukuk, kira sertifikası olarak tanımlanmıştır. Tebliğde tanımlanan şekliyle kira sertifikası, sukukun çeşitlerden biri olan icare sukuktur. Bu nedenle, yayınlanan tebliğ ile birlikte yalnızca icare sukuk ihracına ilişkin bir düzenlemeye gidildiği görülmektedir (Yakar, Kandır ve Önal, 2013: 84). 7 Haziran 2013 tarihinde yine SPK tarafından yayınlanan “Kira Sertifikaları Tebliği” ile 2010 yılında yayınlanan tebliğ yürürlükten kaldırılmıştır. Yapılan yeni düzenlemede istisna sukuk, murabaha sukuk, mudarebe sukuk, müşareke sukuk gibi diğer sukuk türlerinin de ihracına imkân tanınmıştır (Yardımcıoğlu, Ayrıçay, Sabuncu ve Gerekli, 2014: 210). SPK’nın tebliğleriyle sermaye piyasaları bağlamında altyapısı düzenlenen sukukun, vergi boyutuna ilişkin de birtakım düzenlemelere gidilmiştir. 2011 yılında yürürlüğe giren 6111 sayılı “Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılması Hakkında Kanun” kapsamında, kira sertifikaları vergi mevzuatınca tanınmış, kira sertifikası gelirlerine ilişkin alınacak stopaj vergisi tahviller ile aynı kapsama alınmış ve ipotek, devir gibi işlemlerde damga vergisi ve harçlardan istisna edilmiştir (Yayla, 2011: 5). 2016 yılında yayınlanan 6728 sayılı “Yatırım Ortamının İyileştirilmesi Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” kapsamında yapılan düzenlemelerle de 2013 yılında yayınlanan SPK tebliğinde ihracına izin verilen diğer sukuk türleri için benzer istisnalar getirilmiştir (Hazine Müsteşarlığı, 2016: 39).

Türkiye’de ilk sukuk ihracı, 2010 yılında Kuveyt Türk tarafından yapılmıştır. 100 milyon dolar değerindeki bu ihraç yoğun ilgi görmüş ve ihraç tutarının bir buçuk katı talep almıştır (Özeroğlu, 2014: 758). Devlet tarafından gerçekleştirilen ilk sukuk ihracı ise 2012 yılında gerçekleşmiştir. Hazine Müsteşarlığı, 8 Eylül 2012 tarihinde 1,5 milyar dolarlık sukuk ihraç etmiştir. 2 Ekim 2012 tarihinde bu kez Türk Lirası cinsinden 1,6 milyar TL’lik sukuk ihracı gerçekleştirilmiştir.

Tablo 4. Özel Sektör Tarafından Yapılan Sukuk İhraçları – 2010-2018 (Bin TL, USD, MRY)

Yıl	Albaraka Türk	Asya Katılım	Kuveyt Türk	Türkiye Finans	Vakıf Katılım	Ziraat Katılım	Para Birimi	Toplam (Bin)
2010	-	-	100.000	-	-	-	USD	153.000₺
2011	-	-	350.000	-	-	-	USD	616.000₺
2013	200.000	-	-	500.000	-	-	USD	1.405.000₺
	-	370.112	150.000	-	-	-	TL	
2014	350.000	-	500.000	500.000	-	-	USD	4.031.000₺
	-	284.118	287.000	401.500	-	-	TL	
	-	-	-	800.000	-	-	MYR	
2015	250.000	-	-	-	-	-	USD	4.061.991₺
	-	-	1.524.091	1.293.000	-	-	TL	
	-	-	800.000	360.000	-	-	MYR	
2016	-	-	850.000	-	-	-	USD	5.944.614₺
	350.000	-	1.723.614	985.000	-	300.000	TL	
2017	910.000	-	2.685.000	1.258.000	2.270.000	1.100.000	TL	8.223.000₺
2018	90.000	-	-	-	-	-	USD	20.591.664₺
	3.428.470	-	5.225.000	4.278.100	3.828.994	3.454.000	TL	
Toplam TL İhraç Tutarı								36.016.000₺
Toplam USD İhraç Tutarı								3.690.000\$
Toplam MRY İhraç Tutarı								1.960.000 MRY
Toplam (TL Cinsinden)								45.876.393₺

Kaynak: TKBB, 2019b.

Tablo 4’te, Türkiye’de 2010 ile 2018 yılları arasında özel sektör tarafından ihraç edilen sukuk tutarlarına yer verilmiştir. Bu yıllar TL, ABD Doları ve Malezya Ringiti cinsinden sukuk ihracı yapılmıştır. Özel sektör tarafından en yüksek sukuk ihracı, 20,2 milyar TL ile 2018 yılında yapılmıştır. Söz konusu süreçte özel sektör tarafından toplam yaklaşık 46 milyar TL değerinde sukuk ihracı gerçekleştirilmiştir.

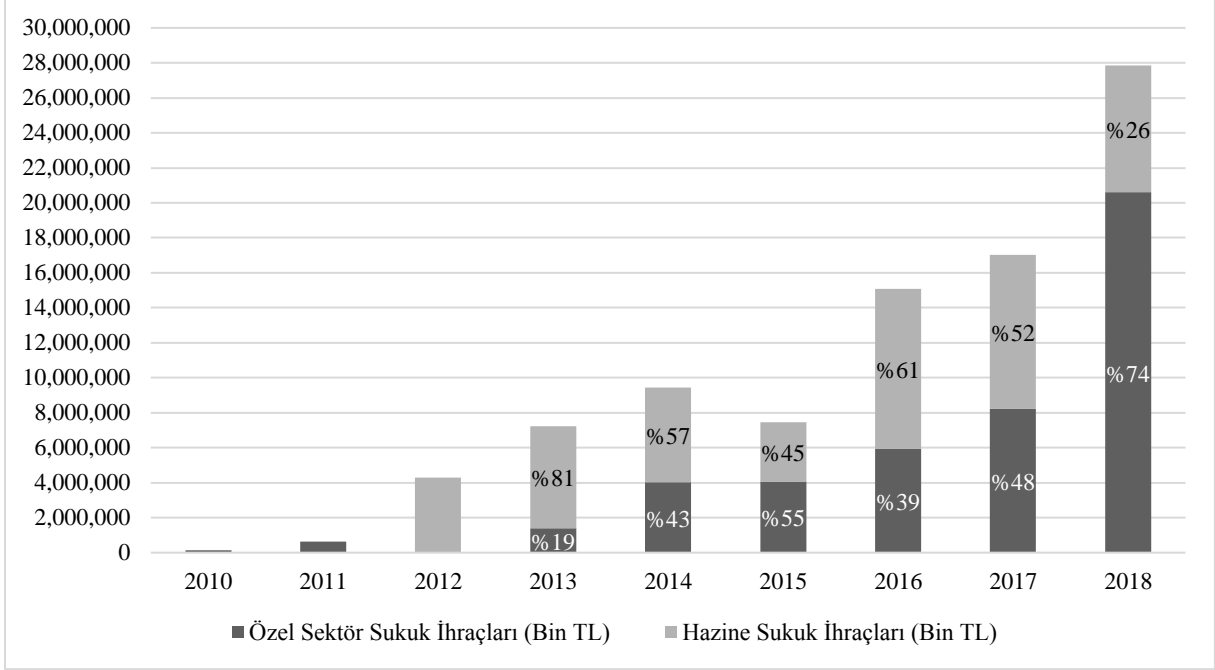
Tablo 5. Hazine Müsteşarlığı Tarafından Yapılan Sukuk İhraçları – 2012-2018 (Bin TL, USD)

Yıl	İhraç Tutarı (Bin USD, TL)	Para Birimi	TL Karşılığı (Bin TL)	Toplam (Bin TL)
2012	1.500.000	USD	2.678.000	4.302.483
	1.624.483	TL	1.624.483	
2013	1.250.000	USD	2.472.000	5.804.627
	3.332.627	TL	3.332.627	
2014	1.000.000	USD	2.221.000	5.393.784
	3.172.784	TL	3.172.784	
2015	3.390.299	TL	3.390.299	3.390.299
2016	1.000.000	USD	2.889.000	9.151.257
	6.262.256	TL	6.262.257	
2017	1.250.000	USD	4.637.500	8.797.465
	4.259.965	TL	4.259.965	
2018	7.253.675	TL	7.253.675	7.253.675
Toplam TL İhraç Tutarı				29.296.089₺
Toplam USD İhraç Tutarı				6.000.000\$
Toplam (TL Cinsinden)				44.093.590₺

Kaynak: TKBB, 2019b.

Tablo 5’te, Hazine Müsteşarlığı tarafından 2012-2018 yılları arasında ABD Doları ve TL cinsinden yapılan sukuk ihraçları görülmektedir. Bahsi geçen yıllar arasında Hazine Müsteşarlığı, 9,1 milyar TL’lik kısmı 2016 yılında olmak üzere toplam 44,1 milyar TL tutarında sukuk ihraç etmiştir.

Şekil 4. Türkiye’de İhraç Edilen Sukuk Tutarları – 2010-2018

Kaynak: Tablo 4 ve Tablo 5’teki veriler kullanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 4’te, 2010-2018 yılları arasında özel sektör ve Hazine Müsteşarlığı tarafından ihraç edilen toplam sukuk tutarları ve oransal dağılımları grafik şeklinde yer almaktadır. Şekilde de görüldüğü üzere, 2010 ve 2011 yıllarında yalnızca özel sektör tarafından sukuk ihracı gerçekleştirilmişken, 2012 yılında yalnızca Hazine Müsteşarlığı tarafından sukuk ihraç edilmiştir. 2013 yılından itibaren ise hem özel sektör hem de Hazine Müsteşarlığı tarafından sukuk ihracı gerçekleştirilmiştir. 2013 yılında Hazine Müsteşarlığı tarafından yapılan ihraçlar, toplam sukuk ihracının %81’ine karşılık gelirken, bu oran 2014, 2015, 2016, 2017 ve 2018 yılları için sırasıyla; yaklaşık %57, %45, %61, %52 ve %26 dolaylarındadır.

İslami sermaye piyasalarının en önemli araçlarından hisse senedi piyasaları ve yatırım fonlarının Türkiye’deki gelişimine bakıldığında ilk göze çarpan gelişme, Dow Jones tarafından 2004 yılında “Dow Jones İslami Piyasa Türkiye Endeksi (Dow Jones Islamic Market Turkey Index)” isimli hisse senedi endeksinin yayınlamış olmasıdır. Söz konusu endeks, Bizim Menkul Değerler portföy yönetim şirketi tarafından, endeks yatırım fonu olarak 2006 yılında yönetilmeye başlanmıştır (*Turkey Islamic Finance Report 2014*, 2015: 85). 2011 yılında ise Bizim Menkul Değerler kendi İslami hisse senedi endeksinin oluşturmuştur. Katılım 30 isimli endekste; DJ, FTSE, S&P gibi diğer endeks sağlayıcıların yaptığı gibi İslami filtreleme adı verilen çeşitli kriterlerin süzgecinden geçirilen Borsa İstanbul’a kote şirketlerden en uygun 30’u yer almaktadır (Özdemir ve Aslan, 2017: 35). 2014 yılında bu kez yine Bizim Menkul Değerler tarafından Katılım 50 endeksi yayınlanmıştır. Katılım 50 endeksinin, aynı kriterleri baz alan

Katılım 30 Endeksi'nden farkı, endekste 30 yerine 50 şirketin paylarının yer alıyor olmasıdır. İşlem görmeye başlayan en yeni endeks ise Ziraat Portföy tarafından yayınlanan Ziraat Portföy Katılım Endeksidir. Borsa İstanbul'a kote 70 şirketin yer aldığı endeksin başlangıç ve yayınlanış tarihi temmuz 2016'dır (Ziraat Portföy, 2019). Söz konusu endekslerin yanı sıra, katılım fonları da Türkiye'de İslami sermaye piyasalarına yatırım yapmak isteyenlerin kullanabildiği yatırım araçlarındandır. SPK'nın "Yatırım Fonlarına İlişkin Esaslar Tebliği"nde, "Katılım Şemsiye Fonu" olarak adlandırılan fonlar; portföyünün tamamı devamlı olarak, kira sertifikaları (sukuk), katılma hesapları, ortaklık payları, altın ve diğer kıymetli madenler ile SPK tarafından uygun görülen diğer faize dayalı olmayan para ve sermaye piyasası araçlarından oluşan fonları kapsayan şemsiye fonlar olarak tanımlanmıştır (SPK, 2013: m. 6/4c). 2018 yılı itibariyle Türkiye'de toplam 30 katılım şemsiye fonu işlem görmektedir.

Tablo 6. Yatırım Fonu Türlerinin İşlem Hacmi Büyüklükleri – 2018

Fon Türü	İşlem Hacmi (TL)	Oran (%)
Borçlanma Araçları Şemsiye Fonu	9.554.589.609,87	34,82
Değişken Şemsiye Fonu	8.199.350.700,03	29,88
Hisse Senedi Şemsiye Fonu	3.811.100.781,71	13,89
Katılım Şemsiye Fonu	2.396.892.387,86	8,74
Fon Sepeti Şemsiye Fonu	2.151.212.139,60	7,84
Kıymetli Madenler Şemsiye Fonu	1.004.579.831,95	3,66
Para Piyasası Şemsiye Fonu	213.492.448,02	0,78
Karma Şemsiye Fonu	107.445.512,28	0,39
Toplam	27.438.663.411,32	100,00

Kaynak: TEFAS, 2019.

Tablo 6'da görüldüğü üzere, Türkiye'de yatırım fonlarının toplam işlem hacmi 27 milyar TL'yi aşmıştır. Katılım şemsiye fonlarının toplam işlem hacmi ise 2,3 milyar TL'nin üzerine çıkmıştır. Bu tutar, tüm yatırım fonlarının işlem hacmi toplamının %8,74'ünü oluşturmaktadır.

2.4. Katılım Sigortacılığı (Tekafül) Alanında Yaşanan Gelişmeler

İslami finansın önemli uygulama alanlarından birisi olan İslami sigortacılık, İslami finans literatüründeki ismi ile tekafül alanında Türkiye'nin henüz başlangıç seviyesinde olduğu söylenebilir. Zira Türkiye'de tekafül sistemi ile ilgili ilk düzenlemenin tarihi 2017 yılıdır. Bu tarihte Hazine Müsteşarlığı "Katılım Sigortacılığı Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik"i yayınlamıştır. Söz konusu yönetmelikte tekafül sistemi "Katılım Sigortacılığı" olarak adlandırılmıştır. Bu tarihe kadar faaliyet gösteren tekafül şirketleri, halihazırda sigortacılık alanını düzenleyen mevzuata tabi olarak işlemlerini yürütmüşlerdir. Türkiye'de tamamen tekafül ilkelerini esas alarak faaliyet gösteren üç şirket bulunmaktadır. Türkiye'nin ilk tekafül şirketi 2009 yılında kurulan Neova Sigorta'dır. Daha sonra 2011 yılında Asya Emeklilik kurulmuştur. İlerleyen süreçte TMSF'ye devredilen şirket, 2016 yılında Türkiye Tarım Kredi Kooperatifleri tarafından satın alınmış ve 2017 yılında ismi Bereket Emeklilik olarak değiştirilmiştir (Türkiye Tarım Kredi Kooperatifleri, 2016). 2013 yılında ise Al Baraka Türk ve Kuveyt Türk ortaklığıyla Katılım Emeklilik kurularak faaliyetlerine başlamıştır (Katılım Emeklilik, 2017).

Ayrıca, HDI Sigorta, Doğa Sigorta, Ziraat Sigorta ve Vakıf Emeklilik şirketleri, konvansiyonel sigortacılık hizmetlerinin yanı sıra katılım sigortacılığı hizmeti de vermektedir. Bu gelişmelerin yanı sıra, Türkiye’de tekafül ilkelerini esas alarak faaliyet gösteren sigorta şirketlerini bir dernek çatısı altına almak ve uluslararası standartlara göre faizsiz sigortacılığın gelişime ve büyümesine katkı sağlamak amacıyla 2014 yılında Katılım Sigortacılığı Derneği teşkil edilmiştir (Hazine Müsteşarlığı, 2016: 54). 2018 yılı itibariyle Türkiye’de faaliyet gösteren katılım sigortacılığı şirketleri, toplam 1,5 milyar TL tutarında prim üretimi gerçekleştirmiştir. Bu tutar, tüm sigortacılık sektörünün ürettiği prim tutarının %3,8’ine karşılık gelmektedir (Güçlü ve Kılıç, 2018: 307).

2.5. Güncel Gelişmeler

Türkiye, İslami finans alanında gösterdiği gelişimi sürdürmek ve sahip olduğu potansiyeli başarı ve büyümeye dönüştürmek için çalışmalarına devam etmektedir. Bu bağlamda, 2013 yılında BDDK ve TKBB’nin ev sahipliğinde “Katılım Bankacılığı ve Faizsiz Finans Çalıştayı” düzenlenmiş, söz konusu çalıştay temel sektör dinamiklerinin belirlenmesi ve gerekli altyapının oluşturulmasını sağlama yolunda somut önerilerin ortaya konulmasına vesile olmuştur. 2014 yılında Kalkınma Bakanlığı’nın hazırladığı, hedefleri; “İstanbul’un dünyada ilk 25 küresel finans merkezi içerisinde yer alması, Türkiye’nin finansal gelişmişlik açısından ilk 30 ülke içerisinde yer alması ve finansal hizmetler sektörünün gayri safi yurtiçi hasıla içerisindeki payının %6’ya yükselmesi” olan “İstanbul Uluslararası Finans Merkezi Programı Eylem Planı” içerisinde 7 alt bileşenden birisi de “Katılım Bankacılığı ve Faizsiz Finans Sisteminin Geliştirilmesi” olarak belirlenmiştir (Kalkınma Bakanlığı, 2014: 1–3; TKBB, 2015: 23). Bu gelişmeler doğrultusunda 2015 yılında Hazine Müsteşarlığı’nın bünyesinde, tüm alt uygulama alanları ile birlikte İslami finansın hızlı ve sağlıklı bir şekilde geliştirilmesi amacıyla Faizsiz Finans Koordinasyon Kurulu kurulmuştur. Kurulun üyeleri; Kalkınma Bakanlığı Müsteşarı, Maliye Bakanlığı Müsteşarı, Hazine Müsteşarı, TCMB Başkanı, BDDK Başkanı, SPK Başkanı, Borsa İstanbul Genel Müdürü, TKBB Başkanı ve Katılım Sigortacılığı Derneği Başkanı’dır (Hazine Müsteşarlığı, 2017). Ayrıca Türkiye, ana amaçları altyapı yatırımlarına fon sağlamak ve katılım bankaları için likidite yaratmak olan bir İslami Mega Bank projesi üzerinde İKB ile birlikte çalışmalarını sürdürmektedir. Türkiye bu noktada İKB içerisinde inisiyatif almakta ve bankanın Türkiye’de kurulması için yoğun çaba sarf etmektedir. Projenin gerçekleştirilmesi halinde, İslami finans sektörünün yeni bölgelere, ülkelere erişimi ve potansiyelinin harekete geçirilmesi noktasında yeni fırsatlar yaratılacağı düşünülmektedir (Hazine Müsteşarlığı, 2016: 71). BDDK tarafından, “Faizsiz Finans Kanunu” hazırlama çalışmaları sürdürülmektedir. Bu doğrultuda 2017 yılının Eylül ayında İstanbul Üniversitesi tarafından düzenlenen “Türkiye’de Faizsiz Finans Sektörü İçin Yasal Çerçeve Sempozyumu”nda, BDDK tarafından hazırlanan “Faizsiz Finans Kanunu Taslağı” katılımcıların değerlendirmesine sunulmuştur (BDDK, 2017). Son olarak, 2018 yılı içerisinde, Türkiye’deki İslami finans kuruluşlarının faaliyetlerinin İslami kurallara uyumunun sağlanması, bu husustaki çok başlılığın ortadan kaldırılması adına TKBB bünyesinde BDDK’nın 22.02.2018 tarih ve 7736 sayılı kararıyla Merkezi Danışma Kurulu kurulmuştur. TKBB, 02.04.2018 tarihinde “Danışma

Kurulunun Oluşumu, Görev, Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Tebliğ”i yayınlamıştır. Tebliğe göre beş üyeden oluşan kurulun üyelerinin üç tanesinin İslami bilimler alanında doktora derecesine sahip olması, bir tanesinin Din İşleri Yüksek Kurulu üyeleri arasından Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından önerilen aday/adaylar arasından olması ve bir tanesinin işletme, iktisat, maliye, bankacılık, hukuk ve dengi dallarda lisans veya lisansüstü diplomaya ve katılım bankacılığı alanında en az yedi yıl yönetici deneyimine sahip olması gerekmektedir (TKBB, 2018). Tablo 7’de, Türkiye’de İslami finans alanında yaşanan önemli gelişmelere kronolojik sırayla verilmiştir.

Tablo 7. Türkiye’de İslami Finans Alanında Yaşanan Önemli Gelişmeler

Yıl	Gerçekleşen Olay
1983	• Özel Finans Kurumları ile İlgili Bakanlar Kurulu Kararı
1985	• Al Baraka Türk ve Faisal Finans Kurumu’nun Kurulması
1989	• Kuveyt Türk Finans Kurumu’nun Kurulması
1991	• Anadolu Finans Kurumu’nun Kurulması
1995	• İhlas Finans Kurumu’nun Kurulması
1996	• Asya Finans Kurumu’nun Kurulması
1999	• ÖFK’ların Bankalar Kanunu Kapsamına Alınması
2001	• Özel Finans Kurumları Birliği’nin Kurulması • Faisal Finans Kurumu’nun İsmi Family Finans Olarak Değiştirilmesi
2005	• 5411 sayılı Bankacılık Kanunu’nun Yayınlanması • ÖFK’ların isminin “Katılım Bankası” Olarak Değiştirilmesi • Özel Finans Kurumları Birliği’nin İsmi Türkiye Katılım Bankaları Birliği Olarak Değiştirilmesi • Faisal Finans ve Anadolu Finans’ın Türkiye Finans Katılım Bankası Adı Altında Birleşmeleri
2009	• İlk Katılım Sigortacılığı Şirketi Neova Sigorta’nın Kurulması
2010	• Sukuk ile İlgili İlk Düzenlemenin SPK Tarafından Yapılması • Kuveyt Türk Tarafından İlk Sukuk İhracının Yapılması
2011	• Katılım 30 Endeksi’nin Yayınlanması • İhlas Finans’ın İflası
2012	• Hazine Müsteşarlığı Tarafından İlk Devlet Sukuku İhracının Yapılması
2013	• SPK Tarafından Sukuk ile İlgili İkinci Bir Tebliğ Yayınlanarak 2010’daki Düzenlemenin Yürürlükten Kaldırılması • Katılım Bankacılığı ve Faizsiz Finans Çalıştay’ının Düzenlenmesi
2014	• Katılım 50 Endeksi’nin Yayınlanması • Katılım Sigortacılığı Derneği’nin Kurulması • İstanbul Uluslararası Finans Merkezi Programı Eylem Planı İçerisine Katılım Bankacılığı ve Faizsiz Finans Sisteminin Geliştirilmesinin Dahil Edilmesi
2015	• Ziraat Katılım’ın Kurulması • Bank Asya’nın TMSF’ye Devredilmesi • Faizsiz Finans Koordinasyon Kurulu’nun Kurulması
2016	• Vakıf Katılım’ın Kurulması • Ziraat Portföy Katılım Endeksi’nin Yayınlanması
2017	• Katılım Sigortacılığı ile İlgili İlk Düzenlemenin Hazine Müsteşarlığı Tarafından Yapılması • BDDK Tarafından Faizsiz Finans Kanun Taslağının Hazırlanması
2018	• BDDK Tarafından TKBB Bünyesinde Merkezi Danışma Kurulu’nun İhdas Edilmesi • TKBB Tarafından Danışma Kurulunun Oluşumu, Görev, Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Tebliğ’in Yayınlanması
2019	• Türkiye Emlak Katılım Bankası’nın Kurulması

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

3. İSLAMİ FİNANSIN ABD'DEKİ GELİŞİMİ

Küresel çapta finansal hizmetlerin ve sermaye piyasalarının en büyük aktörlerinden biri olan ABD, İslami finansın gösterdiği gelişime kayıtsız kalmayarak çeşitli finans kurumları ile bu alanda varlık göstermektedir. Ülkenin nüfusu göz önünde bulundurulduğunda Müslüman nüfusun azınlıkta olması, özellikle bireysel yatırımcıların İslami finans ürünlerine erişim sağladığı katılım bankalarının sayısının ve büyüklüğünün sınırlı sayıda kalmasına neden olurken, Dow Jones vb. endeks sağlayıcılar tarafından oluşturulan İslami endeksler ve yatırım fonları, hem ABD hem de uluslararası piyasalardan ciddi manada fon akışı sağlamaktadır.

ABD'de yaşayan Müslüman nüfus, yapılan çeşitli tahminlere göre üç buçuk milyon ile 7 milyon aralığındadır. Bu nüfusun çok hızlı bir artış ivmesine sahip olmaması, perakende finansal hizmetler (retail financial services) olarak adlandırılan bireysel yatırımcılar bağlamında ABD'de İslami finansın gelişme potansiyelinin çok da artmayacağı şeklinde yorumlanmaktadır. Ancak büyük yatırımcıların sahne aldığı ticari finansal hizmetler (wholesale financial services) düzeyinde çok yüksek bir potansiyele sahip olan ABD İslami finans piyasasında, son 15-20 yıllık süreçte milyarca dolarlık işlem gerçekleşmiştir (Metcalf ve Salah, 2014: 549).

ABD'de İslami finans ile ilgili oluşturulmuş herhangi bir resmi politika ya da mevzuat bulunmamaktadır. Bu durumun nedeni, ABD'deki düzenleyici otoritelerin İslami finansa karşı olmaları değil, ABD anayasasının belirli bir dine ayrıcalık tanınması ya da müdahil olunmasını yasaklamasıdır. Bu nedenle ülkede, federal çapta ya da eyaletler bazında İslami kurallara uygun finansal ürünler ya da işlemlerle ilgili düzenleme yapan herhangi bir otorite bulunmamaktadır. Ancak bu durum, ABD'de İslami finans ürünlerinin ya da kuruluşlarının varlığına engel teşkil etmemektedir. Zira İslami finans hizmeti veren kuruluşların bünyelerinde Şer'i danışma kurulu bulundurma ya da üçüncü kişilerden Şer'i danışma hizmeti almalarının önünde herhangi bir yasal sakınca bulunmamaktadır (Metcalf ve Salah, 2014: 550).

1980'li yıllarda Washington eyaletinde kurulan the Amana Funds (Saturna Capital) ve Kaliforniya'da kurulan American Finance House-Lariba, ABD'deki ilk İslami finans kuruluşlarıdır. Adı geçen kuruluşlar, küçük işletme ve ev finansmanı ile bireysel yatırımcılar için İslami kurallara uygun yatırım ürünleri hizmetleri sunmaktadır (Goud, 2009: 15). İlerleyen yıllarda bu kuruluşlara katılım bankacılığı alanında; University Bank, Devon Bank, HSBC, Cole Taylor Bank, Lincoln State Bank, RomAsia Bank, ev finansmanı alanında; Zayan Finance, Guidance Financial Group, Samad Group, yatırım fonları alanında; Azzad Asset Management, North America Islamic Trust, yatırım bankacılığı alanında ise; Arcapita, Innovest Capital, TransOcean Group, UIB Capital Chicago, Overland Capital Group eklenmiştir (Shayesteh, 2009: 3).

ABD'de geniş yatırımcı kitlelerinin ilgisini çeken ve sermaye piyasalarında önemli bir açığı kapatan gelişme, Dow Jones'un ilk İslami hisse senedi endeksini yayınlaması olmuştur. 1999 yılında

Dow Jones İslami Dünya Endeksi olarak yayınlanan endeksin ABD, Kanada, Asya/Pasifik, Japonya, Avrupa, İngiltere, Titans 100 ve Teknoloji endeksleri adı altından 8 tane de alt endeksi bulunmaktaydı. İlerleyen dönemlerde hem bu alt endekslerin sayısı artmış hem de Dow Jones'u; Standart & Poor's (S&P), Morgan Stanley Capital International (MSCI), Financial Times Stock Exchange (FTSE) ve Russell Investment gibi diğer endeks sağlayıcıları takip etmiştir (Goud, 2009: 17).

4. İSLAMİ FİNANSIN İNGİLTERE'DEKİ GELİŞİMİ

İngiltere, Avrupa ülkeleri içerisinde İslami finans endüstrinde en önde gelen ülke konumundadır (Mohammad, 2014: 535). Londra'nın finans merkezi olarak yaptığı şöhrete ve tarihi tecrübesine Orta Doğu ile saat farkının az olması da eklenince, İngiltere'nin İslami finans işlemleri açısından popülaritesi yükselmiştir. Ayrıca ülkede yaşayan yaklaşık iki milyonluk Müslüman nüfus, İslami finans ürün ve hizmetlerine olan talebi belirli bir düzeyde tutmaktadır (Iqbal ve Mirakhor, 2011: 18).

İngiltere'de İslami finans uygulamalarının başlangıcı 1980'leri yıllara kadar uzanmaktadır. 1982 yılında konut finansmanı alanında faaliyet gösteren Al Baraka International, İngiltere'nin ilk İslami finans kurumu olarak kurulmuştur. Yine bu tarihlerde murabahaya dayalı finansal işlemler, İngiliz finans piyasalarında yer almaya başlamıştır (Evans, 2015: 4). 1990'lı yıllara gelindiğinde yine konut finansmanı hizmeti veren United Bank of Kuwait gibi Orta Doğu merkezli çeşitli finans kurumları kurulmuştur. Ancak bu kurumlar, geleneksel yöntemleri kullanan rakiplerinden daha yüksek maliyetli finansman sağlamaları nedeniyle varlıklarını uzun süre devam ettirememiş ve faaliyetlerine son vermek zorunda kalmışlardır (Ainley, Mashayekhi, Hicks, Rahman ve Ravalia, 2007: 6).

İslami finans 2000'li yıllarda Ada'da hızlı bir ivme yakalamıştır. 2000'li yılların başlarında HSBC, Citi Group gibi büyük konvansiyonel bankalar, "İslami pencere" olarak adlandırılan İslami finans hizmetlerini müşterilerine sunmaya başlamıştır (Ainley ve diğerleri, 2007: 7). Yine bu yıllarda ülkede İslami finansın önündeki engelleri kaldırma ve gelişimini hızlandırma adına birtakım yasal düzenlemelere gidilmiştir. 2001 yılında İngiltere merkez bankası Bank of England tarafından İslami finans çalışma grubu oluşturulmuştur. 2003 yılında Hazine Bakanlığı ile Gelir ve Gümrük Vergisi Departmanı, İslami finansın teknik yapısını ve ayrıntılarını anlamak amacıyla teknik bir çalışma grubu oluşturmuştur. Aynı yıl vergi mevzuatında düzenleme yapılarak, İslami konut finansmanına uygun olarak gerçekleştirilen işlemlerde İslami finans kurumunun gayrimenkulü satın alıp tekrar müşterisine satması işleminde uygulanan çifte vergilendirme kaldırılarak İslami konut finansmanına kolaylık sağlanmıştır (UKTI, 2014: 11).

İngiltere'de yaşayan yaklaşık iki milyonluk Müslüman nüfusun oluşturduğu talebin neticesi olarak, 2004 yılında ülkenin ilk bireysel katılım bankası Islamic Bank of Britain faaliyetlerine

² İslami pencere uygulaması, geleneksel bankaların katılım bankacılığı prensipleri doğrultusunda müşterilerine sağladıkları hizmetlerdir. İslami pencere hizmetlerinden elde edilen kâr veya zararlar geleneksel bankacılık hizmetlerinden elde edilen kâr veya zararlarla karıştırılmayıp, ayrı olarak hesaplanmaktadır (Kamaruddin, Safa ve Mohd, 2008: 32).

başlamıştır (Iqbal ve Mirakhor, 2011: 18). Banka 2014 yılında Katar menşeli Masraf Al Rayan Bank tarafından satın alınarak ismi Al Rayan Bank olarak değiştirilmiştir. Bankanın toplam varlıkları 2017 yılı itibariyle 1 milyar poundun üzerindedir (Al Rayan, 2017). 2005 yılında ülkenin ilk İslami yatırım bankası European Islamic Investment Bank kurulmuştur. Takip eden yıllarda İngiltere’de bireysel ve yatırım bankalarının sayısında ciddi artış gözlemlenmiştir. İngiltere’de tam anlamıyla katılım bankası olarak faaliyet gösteren bankalar; Abu Dhabi Islamic Bank, Al Rayan Bank, Bank of London and the Middle East, Gatehouse Bank ve QIB UK bankalarıdır. Konvansiyonel bankalar içerisinde İslami pencere adı altında İslami finans hizmetleri sunan bankalar ise; ABC International Bank, Ahli United, Bank of Ireland, Barclays, BNP Paribas, Bristol & West, Citi Group, Deutsche Bank, IBJ International London, J. Aron & Co., Lloyd’s Banking Group, Royal Bank of Scotland, Standard Chartered, United National Bank ve UBS bankalarıdır (Evans, 2015: 5).

Batı ülkeleri içerisinde sukuk ihracı konusunda da ilk atılım yapan ülke İngiltere’dir. 2014 yılında yapılan ihraç ile İngiltere, Müslüman ülkeler dışında devlet sukuku (sovereign sukuk) çıkaran ilk ülke olmuştur (Evans, 2015: 4). Majdoub, Mansour ve Jouini (2016: 449), İngiltere’nin diğer Avrupa ülkelerinin tümünden daha çok İslami kurallara uygun finansal varlığa sahip olduğunu belirtmiştir. Yine Londra Borsası, şirketlerin yaptığı sukuk ihraçlarında tercih edilen küresel bir piyasadır. Ayrıca MSCI, Dow Jones gibi endeks sağlayıcıların İngiltere için oluşturdukları İslami hisse senedi endeksleri, hisse senedi piyasalarında işlem görmektedir.

5. İSLAMİ FİNANSIN MALEZYA’DAKİ GELİŞİMİ

İslami finans denince ilk akla gelen ülkelerden birisi olan Malezya’nın 2018 yılsonu itibariyle nüfusu 32,6 milyondur. Ülkenin nüfusunun yaklaşık %60’ını Müslümanlar oluşturmaktadır (Department of Statistics Malaysia, 2019). Müslüman idareciler tarafından yönetilen ülkede, çok dinli ve etnik kimlikli yapının da bir gereği olarak diğer din mensuplarının da dinlerini özgürce yaşamaları anayasal olarak güvence altına alınmıştır (Özay, 2013: 111). Ancak hem yönetici zümrenin hem de ülkenin asli unsuru olan Müslüman Malay halkının dinlerine bağlılığı, Malezya’da tüm iktisadi faaliyetlerde İslami hassasiyetlerin gözetilmesi sonucunu doğurmuştur. Bu sonucun bir uzantısı olarak da Malezya, İslami finans alanında öncü ülkeler arasında yerini almıştır.

Malezya’da ilk İslami finans uygulamalarının geçmişi 1960’lı yıllara kadar uzanmaktadır. Hac farızasını yerine getirmek isteyen Malezyalı Müslümanların tasarruflarını saklamak ve hac yolculuğunun finansmanına katkıda bulunmak amacıyla 1963 senesinde teşkil edilen Tabung Haji (Hacı Tasarrufları Şirketi), ülkedeki ilk İslami finans kurumu olarak kabul görmektedir (Kamil, 2014: 305). İlerleyen süreçte ülkede İslami finans alanındaki en önemli gelişmeler 1980’li yıllarda yaşanmıştır. 1981 yılında oluşturulan İslam Bankası Milli Komisyonu’nun bir yıl sonra hükümete sunduğu rapor, 1983 yılında kanunlaştırılarak İslami Bankacılık Kanunu adıyla yürürlüğe girmiştir (Karaman, 2011: 47). Söz konusu kanuna dayanılarak aynı yıl Malezya’nın ilk katılım bankası Bank Islam Malaysia kurulmuştur.

Kuruluşu ile birlikte Tabung Haji'yi de bünyesine alan banka, devlet destekli bir kurum olarak teşkil edilmiştir (Chong ve Liu, 2009: 130). İslami Bankacılık Kanunu'nundan sonra, 1984 yılında Tekafül Kanunu yürürlüğe girmiştir. Kanunun yürürlüğe girmesinin ardından, en büyük ortağının Bank Islam Malaysia olduğu ülkenin ilk tekafül şirketi Syarikat Takaful Malaysia kurulmuştur (Omar, Abduh ve Sukmana, 2013: 26).

1990'lı yıllara gelindiğinde, Bank Islam Malaysia'nın gösterdiği başarı, diğer piyasa aktörlerinin de İslami finans alanında faaliyet gösterme iştahlarını kabartmış ve bunun neticesi olarak birtakım düzenlemelere gidilmiştir. 1993 yılında yapılan düzenlemeyle ülkede faaliyet gösteren geleneksel bankalara, müşterilerine "İslami pencere" hizmeti sunma izni verilmiştir. 1995 yılında Malezya İslami Bankacılık Kurumları Birliği kurulmuştur. Birlik; üye bankaların çıkarlarını koruma, düzenleyici otoritelere yapacakları düzenlemelerde yardımcı olma ve sektörün taleplerini iletme vb. işlevleri yerine getirmektedir. Takip eden süreçte artan İslami bankacılık ve finans hizmet ve ürünlerinin, İslam'a uygunluğunun denetlenmesi ve uygulayıcılara yol göstermesi amacıyla 1997 yılında Ulusal Şer'i Danışma Kurulu teşkil edilmiştir. Aynı yıl İslami bankacılık hizmetleri sunan bankaların birbirlerinden borç almasını kolaylaştırmak için İslami Bankalararası Para Piyasası oluşturulmuştur. 1999 yılında ise ülkenin ikinci katılım bankası Bank Muamalat, Malezya bankacılık sektöründe yerini almıştır (Md Nor, Mohamad ve Yaacob, 2016: 602).

Katılım bankacılığı alanında bahsedilen gelişmelerin yanı sıra, yine 1990'lı yıllarda sermaye piyasaları alanında da önemli gelişmeler olmuştur. 1990 yılında ilk sukuk ihracı gerçekleştirilmiştir. Bank Islam Malaysia tarafından yapılandırılan 125 milyon Malezya Ringiti (MYR) değerindeki sukuk, Shell MDS Sdn şirketi tarafından ihraç edilmiştir. Malezya'nın ilk İslami hisse senedi endeksi ise Dow Jones-RHB Islamic Malaysia Index adıyla 1996 yılında Dow Jones tarafından oluşturulmuştur (*Malaysia Islamic Finance Report 2015*, 2016: 78). Malezya menkul kıymetler borsası Borsa Malezya'da işlem gören ilk İslami hisse senedi endeksi Kuala Lumpur Stock Exchange Syariah Index (KLSI) ise 1999 yılında yayınlanmıştır (Ahmad ve Ibrahim, 2002: 26).

2000'li yıllar, Malezya'da İslami finans endüstrisinin gelişiminin ivmelendiği dönemdir. 2002 yılında çıkarılan İslami Finansal Hizmetler Kanunu ile IFSB kurulmuş ve kuruma uluslararası kuruluşların sahip olduğu diplomatik dokunulmazlık ve ayrıcalıklar verilmiştir. Malezya'nın IFSB'ye ev sahipliği yapıyor olması, ülkenin hem İslami finans ve bankacılık konusunda gelişimine hem de İslami finans alanında uluslararası bir merkez olma iddiasına olumlu katkılar sağlamıştır (Omar, Abduh ve Sukmana, 2013: 27). Aynı yıl içerisinde Malezya merkez bankası Bank Negara Malaysia, İslami finans sektörüne yabancı şirketlerin girmesine ve hali hazırdaki kuruluşlara ortak olmasına imkân tanıyan Finans Sektörü Master Planını devreye sokmuştur. Bu planın neticesinde 2004 yılında Bank Negara Malaysia; Kuwait Finance House, Al Rajhi Investment Bank (Suudi Arabistan) ve Qatar Investment Group olmak üzere üç Orta Doğu menşeli katılım bankasına bankacılık lisansı vermiştir (Md Nor, Mohamad ve Yaacob, 2016: 603). 2006 yılında, Malezya'nın İslami finans alanında uluslararası

ana aktörlerden birisi olma amacına hizmet etmesi için Malezya Uluslararası İslami Finans Merkezi (MIFC) kurulmuştur. MIFC, İslami finans alanında etkin olan düzenleyici otoriteler, ilgili bakanlıklar, uluslararası finans kurumları ve diğer paydaşları bir araya getirip İslami finansın geleceği ve yapılması gerekenler konusunda ortak çalışma platformu oluşturan bir merkez olarak işlev görmektedir (Omar, Abduh ve Sukmana, 2013: 27).

Malezya sermaye piyasaları da 2000’li yıllarda önemli bir yol kat etmiştir. Hem geleneksel hem de İslami pek çok yeni finansal araç bu yıllarda piyasalarda işlem görmeye başlamıştır. Bu bağlamda Malezya, 2002 yılında 600 milyon dolar değerinde ilk devlet sukuku ihracını gerçekleştirerek uluslararası sukuk piyasasının gelişimine öncülük etmiştir (*Malaysia Islamic Finance Report 2015*, 2016: 79). Aynı yıllarda Malezya Menkul Kıymetler Komisyonu, Malezya Sermaye Piyasası Master Planını gündemine almıştır. Plan ile erişilmek istenen hedefler; yerel sermaye piyasasının kapasitesinin artırılması, kilit sektörlerin ve piyasaya ulaşım kanallarının güçlendirilmesi olarak belirlenmiştir (Omar, Abduh ve Sukmana, 2013: 29). Bunun dışında, 1999 yılından beri işlem gören KLSI endeksi 2007 yılında yerini, Borsa Malezya’nın endeks sağlayıcı FTSE ile yaptığı işbirliği sonucu ortaya çıkan iki yeni İslami sermaye piyasası endeksine bırakmıştır. İslam’a uygun hisse senedi portföylerine ilginin giderek artmasının bir neticesi olan bu gelişmeyle, Borsa Malezya’da işlem gören İslami hisse senedi endeksleri, FTSE Bursa Malaysia Hijrah Shariah (alınıp satılabilir endeks) ve FTSE Bursa Malaysia EMAS Shariah (gösterge endeks) endeksleri olmuştur (Lean ve Parsva, 2012: 1274).

Malezya’da İslami finans sektörüne dair son dönemde yaşanan en önemli gelişme ise 1983 tarihli İslami Bankacılık Kanunu ve 1984 tarihli Tekafül Kanunu’nun yerini alan İslami Finansal Hizmetleri Kanunu’nun 2013 yılında çıkarılması olmuştur (Md Nor, Mohamad, Yaacob, 2016: 604). Söz konusu kanun, hem ülkede İslami finans alanında tek bir mevzuatın hâkim olmasını hem de Bank Negara Malaysia’nın giderek karmaşık bir hal alan sektörü etkin bir şekilde idare edebilmesi için ihtiyacı olan yetkilere sahip olmasını sağlamıştır. Bu yetkilerin başında piyasa üzerindeki gözetim yetkisinin artırılması gelmektedir. Kanun ile birlikte, İslami finans hizmet ve ürünlerinde İslami kurallara riayet edilmesi daha sıkı denetim altına alınmış ve finansal ürünlerin ve sözleşmelerin daha şeffaf bir yapıya kavuşması sağlanarak tasarruf sahipleri ve yatırımcılara yönelik koruma tedbirleri artırılmıştır. Yapılan en önemli değişikliklerden bir tanesi, Şer’i danışma kurullarının kullanılmasına izin verdikleri finansal ürün ve hizmetlerle ilgili daha hesap verebilir bir konuma gelmeleri ve yasal sorumluluk altına girmeleri olmuştur. Zira daha önceki kanunda Şer’i danışma kurullarının verdiği kararlar yalnızca kılavuz ilke mahiyetini taşımaktaydı. Ancak yapılan değişiklikle hem bu kurulların hem de bünyesinde buldukları finansal kuruluşların kanuni yükümlülükleri artırılmış ve kanuna aykırı herhangi bir olumsuzluğun tespiti halinde sert cezalar getirilmesinin önü açılmıştır (Kamil, 2014: 305). Yasal mevzuat açısından Malezya’da yaşanan bir diğer gelişme, Sürdürülebilir ve Sorumlu Yatırım Sukuku (SRI sukuk) olarak adlandırılan sukuk türünün ihracına ilişkin düzenlemeler getiren SRI sukuk taslağıdır. SRI sukuk, çevreyi ve doğal kaynakları korumak, enerji kullanımını azaltmak, yenilenebilir enerji kullanımını

artırmak, sera gazı emisyonunu düşürmek ve toplumun yaşam kalitesini artırmak gibi birtakım amaçları gerçekleştirmeyi hedefleyen yatırım projelerinin finansmanında kullanılmak üzere ihraç edilen bir menkul kıymettir. Bu bağlamda 2014 yılında, Malezya Menkul Kıymetler Komisyonu'nun (SC) 2. Sermaye Piyasası Master Planı çerçevesinde, Sürdürülebilir ve Sorumlu Yatırım Sukuku (SRI Sukuk) taslağı çalışmaları başlatılmıştır (*Malaysia Islamic Finance Report 2015, 2016: 234*).

6. SONUÇ

Uygulama sahasında geçmişi 1960'lı yıllara dayanan İslami finans endüstrisi, günümüze gelindiğinde önemli başarılar elde etmiş ve ciddi bir büyüme trendi yakalamıştır. Bu süreçte gerek hükümetler gerekse İslam İşbirliği Teşkilatı, İslam Kalkınma Bankası gibi uluslararası kuruluşların çalışmaları İslami finansın gelişimine önemli katkılar sağlamıştır. İslami finansın gelişimine en çok katkı sağlayan ülkeler; Malezya, Endonezya, Mısır, İran, Körfez Ülkeleri gibi nüfusunun çoğunluğunu Müslümanların oluşturduğu ülkelerdir. Türkiye de özellikle son 15-20 yıllık süreçte hem kurumsal hem de yasal düzenlemeler noktasında ciddi bir atılım göstermiştir. Bununla birlikte, özellikle İngiltere ve Lüksemburg gibi finansal hizmetler ve piyasalar alanında gelişmiş ülkelerin de İslami finansa uzun yıllardır ilgi gösterdiği bilinmektedir. Ayrıca ABD'nin de özellikle sermaye piyasaları alanında büyük yatırım fonları aracılığıyla İslami finans ürünlerine olan ilgisi yüksek seviyededir.

Çalışmada Türkiye ile ilgili göze çarpan hususlara bakılacak olursa, bunlardan ilki toplam İslami finans ve katılım bankacılığı varlıkları açısından Türkiye'nin dünyada 7. sırada yer alıyor olmasıdır. Dünyadaki toplam İslami finans varlıklarının %2,74'ü, Türkiye'ye aittir. Mevzuat açısından Türkiye'de İslami finans alanını düzenleyen müstakil bir düzenleme olmamakla birlikte, 1999 yılında Bankalar Kanunu'na yapılan değişiklik ile o dönem ÖFK olarak adlandırılan katılım bankaları bu kanunun kapsamına alınmış, 2005 yılında çıkarılan yeni Bankacılık Kanunu ile de ÖFK'ların ismi katılım bankaları olarak düzenlenmiştir. Bununla birlikte, BDDK tarafından "Faizsiz Finans Kanunu" hazırlama çalışmaları sürdürülmektedir. Yeni kurulan Emlak Katılım Bankası ile birlikte toplam altı katılım bankası hizmet vermektedir. Bahsi geçen katılım bankalarının toplam varlık büyüklüğü yaklaşık 207 milyar TL'dir. Türkiye'de ilk sukuk ihracı 2010 senesinde gerçekleştirilmiştir. İlerleyen süreçte hem özel sektör hem de Hazine tarafından gerçekleştirilen toplam ihraç tutarı 2018 yıl sonu itibarıyla yaklaşık 46 milyar TL'ye ulaşmıştır. İslami hisse senedi piyasaları açısından ise yabancı menşeli hisse senedi endekslerinin yanı sıra 2011 yılından itibaren yayınlanmaya başlayan Katılım Endeksi ve 2016 yılında yayınlanmaya başlayan Ziraat Portföy Katılım Endeksi, hisse senedi yatırımlarını İslami kurallara uygun olarak gerçekleştirmek isteyen yatırımcılara hizmet vermektedir. Katılım Şemsiye Fonu olarak adlandırılan İslami yatırım fonlarının büyüklüğü ise 2 milyar TL'yi aşmış durumdadır. Türkiye'de halihazırda tam anlamıyla katılım sigortacılığı ilkelerine uygun olarak faaliyet gösteren üç adet katılım sigortacılığı şirketi hizmet vermekte, bu üç şirketin yanı sıra konvansiyonel sigortacılık şirketleri arasında katılım sigortacılığı hizmeti veren şirketler bulunmaktadır. Söz konusu şirketlerin prim

üretimleri 1,5 milyar TL civarındadır. Türkiye’de İslami finansın gelişimi noktasında devletin çalışmaları da sürmektedir. Bu bağlamda, olan İstanbul Uluslararası Finans Merkezi Programı Eylem Planı çerçevesinde, faizsiz finans sistemi de geliştirilmesi öngörülen alanlardan biri olarak belirlenmiştir. Ayrıca 2018 yılında BDDK tarafından Merkezi Danışma Kurulu kurularak, İslami finans uygulamalarının İslami kurallara uyumu noktasında daha şeffaf ve güvenilir bir sürecin önü açılmıştır.

Çalışmada incelenen diğer ülkelerde İslami finansın gelişimine bakıldığında ise ABD’de toplumdaki yükselen bir talep olmaması nedeniyle katılım bankacılığı alanında çok ciddi bir birikimin olmadığı görülmektedir. Yine de İslami kurallara uygun olarak özellikle konut finansmanı sağlayan bankalar mevcuttur. ABD’de daha çok İslami hisse senedi piyasaları ve yatırım fonları bağlamında İslami finansın büyüme potansiyeli yüksek olarak gözükmektedir. Buna karşın, İngiltere’de İslami finansa daha yoğun bir ilgi bulunmaktadır. İngiltere’de katılım bankası olarak hizmet veren bankalarla birlikte İslami pencere hizmeti veren konvansiyonel bankalar da bulunmaktadır. İngiltere, Müslüman ülkeler dışında devlet sukuku ihraç eden ilk ülke olarak, sukuk konusunda da öncü ülkelerden birisi olmuştur. Çalışma kapsamında incelenen ülkelerden Malezya ise İslami finans alanında akla ilk gelen ülkelerden biridir. 1960’lı yıllardan bu yana İslami finans çalışmalarının sürdüğü Malezya hem katılım bankacılığı hem de İslami sermaye piyasaları alanlarında ciddi anlamda büyüme göstermiştir. Ayrıca IFSB birtakım uluslararası kuruluşlara da ev sahipliği yapan ülke, İslami Finansal Hizmetler Kanunu yürürlüğe koyarak İslami finans hizmet ve ürünlerinde İslami kurallara uyumu daha sıkı denetim altına almış ve finansal ürünlerin ve sözleşmelerin daha şeffaf bir yapıya kavuşmasını sağlamıştır.

Konvansiyonel finans sistemine nazaran çok daha kısa bir geçmişe sahip olan İslami finans, bu kısa geçmişine karşın ciddi bir büyüme trendi yakalamıştır. İslami finansın sahip olduğu yüksek potansiyel sayesinde ilerleyen yıllarda da bu büyüme trendini devam ettireceği öngörülmektedir. İslami finansın gelişimi için özel sektör girişimleri ile birlikte hükümetlerin bu konuya gösterecekleri ilgi de büyük önem arz etmektedir. Özellikle mevzuat alanında yapılacak düzenlemeler ile yeni İslami finans ürünlerinin işlem görmeye başlaması ve İslami finans kuruluşlarının faaliyet süreçlerinin şeffaflaşması sayesinde İslami finans endüstrisi başarılı gelişimini daha uygun bir ortamda devam ettirebilecektir.

REFERENCES

- Ahmad, Z. ve Ibrahim, H. (2002) "A Study of Performance of the KLSE Syariah Index", *Malaysian Management Journal*, 6(1-2): 25-34.
- Ainley, M., Mashayekhi, A., Hicks, R., Rahman, A. ve Ravalia, A. (2007) "Islamic Finance in the UK: Regulation and Challenges", London.
- Al Rayan (2017) "About Us", <https://www.alrayanbank.co.uk/useful-info-tools/about-us/latest-news/jan-dec-2016/al-rayan-bank-surpasses-£1-billion-in-real-estate-assets/>, (27.09.2017).

- Aytaç, Z. (1986) "Özel Finans Kurumlarının Hukuki Yapısı", Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 41(1): 221–246.
- BDDK (2017) "Türkiye’de Faizsiz Finans Sektörü İçin Yasal Çerçeve Sempozyumu" https://www.bddk.org.tr/websitesi/turkce/Konusma_Sunum/16347sempozyum.pdf, (13.02.2018).
- Chong, B. S. ve Liu, M. H. (2009) "Islamic Banking: Interest-Free or Interest-Based?", Pacific Basin Finance Journal, 17(1): 125–144.
- Department of Statistics Malaysia (2019) "Demographic Statistics Fourth Quarter (Q4) 2018", https://www.dosm.gov.my/v1/index.php?r=column/cthemByCat&cat=430&bul_id=UzliaFYxbW1nSFovbDYrLzFFR29zZz09&menu_id=L0pheU43NWJwRWVSZklWdzQ4TlhUUT09, (26.02.2019).
- Evans, W. (2015) "Islamic Finance in the UK", Bişkek.
- Goud, B. (2009) "Islamic Finance in North America", Dubai: Yasaa Media.
- Güçlü, F. ve Kılıç, M. (2018) "Katılım Sigortacılığı (Tekafül) Sistemi ve Türkiye’deki Durumu", II. Uluslararası Ekonomi, Finans ve Ekonometri Sempozyumu, Bandırma-Balıkesir.
- Hazine Müsteşarlığı (2016) "Turkey Participation (Islamic) Finance Country Report", Ankara.
- Hazine Müsteşarlığı (2017) "Faizsiz Finans Koordinasyon Kurulu Hakkında", <https://www.hazine.gov.tr/tr-TR/Sayfalar/Hakkimizda-FFK?nm=1359>, (19.10.2017).
- IFSB (2017) "Islamic Financial Services Industry Stability Report 2017", Kuala Lumpur.
- Iqbal, Z. ve Mirakhor, A. (2011) "An Introduction to Islamic Finance: Theory and Practice", Singapore: Wiley.
- "Islamic Finance Development Report 2016" (2017).
- Kalkınma Bakanlığı (2014) "İstanbul Uluslararası Finans Merkezi Programı Eylem Planı".
- Kamaruddin, B. H., Safa, M. S. ve Mohd, R. (2008) "Assessing Production Efficiency of Islamic Banks and Conventional Bank Islamic Windows in Malaysia" International Journal of Business and Management Research, 1(1): 31–48.
- Kamil, W. A. R. (2014) "Malaysia: World’s Islamic Marketplace" S. Thiagaraja, A. Morgan, A. Tebbutt ve G. Chan (eds.) The Islamic Finance Handbook: A Practitioner’s Guide to the Global Markets, Singapore: Wiley.
- Karaman, H. (2011) "Dördüncü Baskıya Önsöz" H. Karaman (ed), İslam Düşüncesinde Ekonomi, Banka ve Sigorta, İstanbul: İz Yayıncılık.
- Katılım Emeklilik (2017) "Katılım Emeklilik Hakkında", <https://www.katilimemeklilik.com.tr/hakkimizda/katilim-emeklilik-hakkinda/>, (18.10.2017).
- Lean, H. H. ve Parsva, P. (2012) "Performance of Islamic Indices in Malaysia FTSE Market: Empirical Evidence from CAPM", Journal of Applied Science, 12(12): 1274–1281.

- Majdoub, J., Mansour, W. ve Jouini, J. (2016) "Market Integration between Conventional and Islamic Stock Prices", *North American Journal of Economics and Finance*, 37: 436–457.
- "Malaysia Islamic Finance Report 2015", (2016).
- Md Nor, M. Z., Mohamad, A. M. ve Yaacob, H. (2016) "The Development of Islamic Finance in Malaysia" A. Trakic ve H. H. A. Tajuddin (eds) *Islamic Banking and Finance: Principles, Instruments & Operations*, CLJ Publication.
- Metcalf, A. M. ve Salah, I. (2014) "United States: Progress and Challenges" S. Thiagaraja, A. Morgan, A. Tebbutt ve G. Chan (eds), *The Islamic Finance Handbook: A Practitioner's Guide to the Global Markets*, Singapore: Wiley.
- Mohammad, F. (2014) "United Kingdom: Unlocking Opportunities in Islamic Finance" S. Thiagaraja, A. Morgan, A. Tebbutt ve G. Chan (eds) *The Islamic Finance Handbook: A Practitioner's Guide to the Global Markets*, Singapore: Wiley.
- Omar, M. A., Abduh, M. ve Sukmana, R. (2013) "Fundamentals of Islamic Money and Capital Markets", Singapore: Wiley.
- Özay, M. (2013) "Malezya'da Din-Devlet İlişisine Kısa Bir Bakış: Dr. Mahathir Mohamad Dönemi İslamlaştırma Politikaları ve Yansımaları", *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 2(1): 106–128.
- Özdemir, M. ve Aslan, H. (2017) "Türkiye'de İslami Finansın Dönüşümünün Ekonomi Politikası", İstanbul: SETA Yayınları.
- Özeroğlu, A. İ. (2014) "Sukuk ve Türkiye'de Sukukun Uygulanabilirliğinin Değerlendirilmesi", *Tarih Okulu Dergisi*, 7(19): 751–772.
- Pehlivan, P. (2016) "Türkiyede Katılım Bankacılığı ve Bankacılık Sektöründeki Önemi", *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 16(31): 296–324.
- Resmi Gazete (2019) "Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu Kararı", Karar No. 30699.
- S&P Global Ratings (2016) "Islamic Finance Outlook 2017 Edition".
- Sagar, E. ve Yanpar, A. (2014) "Turkey: Rebuilding the Foundations" S. Thiagaraja, A. Morgan, A. Tebbutt ve G. Chan (eds), *The Islamic Finance Handbook: A Practitioner's Guide to the Global Markets*, Singapore: Wiley.
- SERPAM (2013) "İslami Finans: İslami Finans Kavramı, Ürünler, Dünyada ve Türkiye'de Gelişimi ve Geleceği", Çalışma Raporu.
- Shayesteh, A. (2009) "Islamic Banks in the United States: Breaking through the Barriers", *NewHorizon*, (April-June): 1–5.

- Sırım, V. (2013) "Türkiye’de Faizsiz Bankacılık Sektörünün Son 10 Yılı ve Beklentiler", HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi, 2(3): 185–200.
- SPK (2013) "Yatırım Fonlarına İlişkin Esaslar Tebliği", Karar No. III-52.1.
- TEFAS (2019) "Fon Bazlı İşlem Hacmi Raporu", <https://www.tefas.gov.tr/IstatistikiRaporlar/FonBazliIslemHacmi.aspx>, (20.03.2019).
- TKBB (2015) "Türkiye Katılım Bankacılığı Strateji Belgesi 2015 - 2025", İstanbul.
- TKBB (2017) "Tarihçe", <http://www.tkbb.org.tr/tarihce>, (10.10.2017).
- TKBB (2018) "Merkezi Danışma Kurulu", <http://www.tkbb.org.tr/merkezidanismakurulu> (03.05.2018).
- TKBB (2019a) "Mukayeseli Tablolar", <http://www.tkbb.org.tr/mukayeseli-tablolar>, (05.04.2019).
- TKBB (2019b) "Diğer İstatistikler", <http://www.tkbb.org.tr/diger-istatistikler>, (05.04.2019).
- TÜİK (2019) "Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, 2018", <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=30709>, (25.02.2019).
- "Turkey Islamic Finance Report 2014", (2015).
- Türkiye Tarım Kredi Kooperatifleri (2016) "Asya Emeklilikte İlk Adım Atıldı", <http://www.tarimkredi.org.tr/index.php/tr/haber-arsivi/7497-asya-emeklilikte-ilk-adim-atildi.html>, (18.10.2017).
- UKTI. (2014) "UK Excellence in Islamic Finance", London.
- Yahşi, F. (2000) "Özel Finans Kurumları’nın Mevzuat Serüveni", Albaraka Türk Bereket Dergisi, 3(9): 6–7.
- Yakar, S., Kandır, S. Y. ve Önal, Y. B. (2013) "Yeni Bir Finansman Aracı Olarak “Sukuk-Kira Sertifikası” ve Vergisel Boyutunun İncelenmesi", Bankacılar Dergisi, (84): 72–94.
- Yardımcıoğlu, M., Ayriçay, Y., Sabuncu, İ. ve Gerekli, İ. (2014) "Türkiye’de Sukuk: Kira Sertifikaları", Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 4(1): 199–222.
- Yayla, İ. E. (2011) "Varlığa Dayalı Kira Sertifikaları ve Varlık Kiralama Şirketlerinin Mahiyeti ve Vergi Kanunları Karşısındaki Özellikli Durumları", Yaklaşım Dergisi, (226): 1–5.
- Ziraat Portföy (2019) "Endeks Bilgileri", <https://www.ziraatportfoy.com.tr/TRK/endeks-bilgileri>, (08.04.2019).